

سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور
اداره کل آموزش فنی و حرفه ای استان تهران
اداره آموزش در صنایع

جزوه آزموننی پداگوژی

(روش و فنون تدریس)

مصطفی سلامتی
مدرس نمونه مدیریت و صنایع کشور

به روز شده
مهر ۱۳۹۱

تعاریف

تدریس: Teaching

عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل معلم و فراگیر (Interaction) بر اساس طراحی منظم و هدفدار معلم برای ایجاد تغییر در رفتار فراگیر.

تدریس فعال: Active Teaching

به روشی اطلاق می شود که در آن فراگیران در جریان آموزش برانگیخته شده و در امر یادگیری می کوشند. در واقع معلم نقش راهنما و هدایت کننده را ایفا می کند و یک ارتباط متقابل بین معلم و فراگیر وجود دارد.

توجه به ویژگی ها و نیازهای دانشجویان

- توجه به تاریخچه فردی: از کدام خرده فرهنگ، جنس، میزان علاقه به رشته
- توجه به نیازهای اساسی:
- نیاز به شایستگی: احساس اثرگذاری بر محیط، توانایی دستیابی به پیامدهای ارزشمند (کارآمدی و هدفمندی)
- نیاز به خودمختاری: انتخاب کردن، تنظیم کردن، ارائه دادن، (خودتنظیمی درونی)
- نیاز به ارتباط: پیوند با محیط اجتماعی، پذیرفته شدن از طرف دیگران

روش کیمبل :

یادگیری را به صورت تغییر نسبتاً پایدار در رفتار بالقوه (توان رفتاری) که در نتیجه تمرین، تقویت شده و رخ می‌دهد، عنوان کرده است.

ویژگیهای مهم تعریف کیمبل از یادگیری :

- یادگیری به تغییر می‌انجامد.
- یادگیری عبارت است از ایجاد تغییر نسبتاً پایدار.
- یادگیری عبارت است از ایجاد تغییر نسبتاً پایدار در توان رفتاری.

یادگیری و آموزش،

دو فرآیند مجزا، ولی اثرگذار بر یکدیگرند (در واقع این دو فرآیند به هم وابسته‌اند).

“هدف آموزش، آسان کردن یادگیری است”

به عبارتی:

یادگیری هدف است و آموزش وسیله رسیدن به هدف.

مفهوم تدریس:

تدریس عبارت است از:

تعامل یا رفتار متقابل آموزشگر و فراگیر، بر اساس طرحی منظم و هدفدار، برای ایجاد تغییر در رفتار فراگیر.

ویژگیهای تدریس خوب :

- ✓ یادگیری فعال
- ✓ استفاده از روشهای متعدد تدریس
- ✓ برانگیختن انگیزش
- ✓ رعایت تفاوت‌های فردی فراگیران
- ✓ تمهید و تنظیم طرح درس و استفاده از آن
- ✓ توانایی راهنمایی همه جانبه فراگیران
- ✓ اعمال تشویق‌های به موقع
- ✓ ایجاد محیط دموکراتیک در کلاس
- ✓ تحریک مشارکت فراگیران
- ✓ وحدت بین تجارب قبلی و مطالب جدید
- ✓ ارتباط موضوعات درس با زندگی روزمره
- ✓ اجتناب از یکنواختی در صوت و حرکت
- ✓ خودداری از تقلید
- ✓ واداشتن فراگیران به تفکر، پیرامون موضوع درس
- ✓ رعایت اصل تدریج ارائه مطالب درسی

تعریف فرآیند تدریس:

مجموعه اعمالی است سنجیده، منطقی و پیوسته که به منظور ارائه درس از طرف آموزشگر صورت می‌گیرد و برای بهتر انجام دادن آنها به مهارت‌هایی نیازمند است. این فرآیند طی سه مرحله کلی صورت می‌گیرد که هر مرحله شامل فعالیت‌های گوناگونی است.

مرحله اول) پیش از تدریس

مرحله دوم) ضمن تدریس

مرحله سوم) پس از تدریس

مرحله اول) پیش از تدریس: فعالیتهای مربوط به این مرحله شامل تعیین هدفهای کلی، تحلیل آموزشی

و تعیین هدفهای رفتاری، تعیین رفتارهای ورودی فراگیر، تعیین محتوی، انتخاب روشها و مواد آموزشی

مناسب، تعیین نظام ارزشیابی.

مرحله دوم) ضمن تدریس: فعالیتهای ضمن تدریس مربوط به فعالیتهایی می شود که آموزشگر در

ضمن تدریس در کلاس درس انجام می دهد.

مرحله سوم) پس از تدریس: فعالیتهایی که پس از تدریس از طرف آموزشگر انجام می گیرد، شامل دو

بخش کلی است. **بخش اول**، سنجش میزان پیشرفت تحصیلی و تهیه انواع آزمونها و تفسیر نتایج آنها. **بخش**

دوم، سنجش میزان موفقیت آموزشگر یا سنجش تدریس.

قوانین یادگیری:

۱- قانون آمادگی (یادگیرنده باید از حیث جسمی، عاطفی، ذهنی و عقلی به اندازه کافی رشد کرده باشد).

۲- قانون اثر (انسان ها مایلند تجاربی که مطلوب و رضایتبخش اند را بپذیرند و تکرار کنند، و از آنهایی که اثرناخوشایند دارند، اجتناب ورزند).

۳- قانون تمرین (تکرار و تمرین در یادگیری و دوام آن تاثیر فراوان دارد).

۴- قانون تقدم (معمولا، نخستین خاطرات کلاس درس بیشتر در ذهن باقی می ماند).

۵- قانون شدت (یک واقعه مهیج و جذاب، بیشتر از واقعه عادی و کسل کننده در ذهن باقی می ماند).

۶- قانون عدم کاربرد (مهارت و دانشی که به کار گرفته نشود، بتدریج و به میزان زیادی فراموش میگردد).

موانع یادگیری:

- ۱- کسل کنندگی
- ۲- پیچیدگی
- ۳- آزرده‌گی
- ۴- سایر موانع (محیطی، روحی روانی و ...)

مهارت در ارتباطات غیر کلامی:

عمده‌ترین مهارت‌های ارتباطات غیر کلامی یا غیر گفتاری که مجموع حرکات و رفتارهای آموزشگر را شامل می‌شود عبارتند از:

حرکات بیان‌کننده: حرکات دست‌ها، بدن و چهره القای معنی می‌کنند و هر یک معنی خاص دارند.

ارتباطات چشمی: حرکات و ارتباطات چشمی یکی از روش‌های کلیدی برای انتقال هیجانات و کنترل کنش‌های متقابل است.

تنظیم صدا: صدای یکنواخت و ملال‌انگیز، کلاس را یکنواخت و ملال‌انگیز می‌کند. تنوع در کیفیت صدا، نحوه بیان، تن صدا و سرعت گفتار، نشان‌دهنده نشاط و سرزندگی آموزشگر است.

سکوت: سکوت، زمان مخصوص خود را دارد. مکث کوتاه قبل از بیان مطلبی مهم، روش مهم و مؤثری برای جلب توجه دیگران است.

تصمیماتی که در مدیریت زمان لازم است اتخاذ گردد :

۱- زمان تدریس متناسب با روش تدریس و محتوی مطالب، تنظیم گردد. (مطالب را به بخش‌های مختلف تقسیم نموده و برای هر بخش زمان لازم در نظر گرفته شود.)

۲- این که چه کارهایی باید و چه کارهایی نباید انجام شود، مشخص گردد. (شناسایی هدف آموزش و درک روش تدریس، از اولویت‌هاست.)

۳- چه کارهایی باید در فضای تحت نظارت و چه کارهایی باید در شرایط غیرنظارتی انجام پذیرد. طراحی يك برنامه صحیح برای انجام فعالیت‌ها، در استفاده مؤثر از زمان نقش زیادی دارد.

۴- چه کارهایی را آموزشگر و چه کارهایی را فراگیران باید انجام دهند.

۵- برای اجتناب از اتلاف وقت فراگیران، از کارهای پرمشغله‌ای که به اثربخشی کمک چندانی نمی‌کند پرهیز نمود.

۶- چنانچه زمان لازم برای آموزش به دلخواه توزیع نگردد، مقدار زیادی از جزئیات را می‌توان از طرق دیگری غیر از سخنان آموزشگر به فراگیر ارائه داد.

انواع فراگیران

- فراگیر میرزا بنویس
- فراگیر موشکاف
- فراگیر آتشی
- فراگیر سمج
- فراگیر محتاط
- فراگیر لوده
- فراگیری تفاوت
- فراگیر از خود راضی
- فراگیر ساکت
- فراگیر ارباب منش
- فراگیر وراج و پر حرف
- فراگیر شکاک
- فراگیر همیشه ناراحت
- فراگیر پر خاشگر
- فراگیر دیر آموز

برخي از روشها و الگوهاي تدریس

– سخنرانی

– پرسش و پاسخ

– ایفای نقش

– مباحثه (بحث کنترل شده، بحث آزاد، بحث گروهی)

– اکتشافی

– حل مسئله

– نگاره مفهوم (تصویر مفهومی)

– تدریس غیر مستقیم (فراگیر در کانون)

– آموزش مستقیم

– طوفان اندیشه

– بدیعه پردازی (افزایش تفکر خلاق) – گردش علمی

– آزمایش

– واحد کار (پروژه)

– یادگیری از شبیه سازها (ورزیدگی آموزی و ورزیدگی آموزی به خود)

مهارت‌های دوازده گانه ضروری برای یک تدریس خوب

- ۱- مهارت در تعیین هدف‌های رفتاری
- ۲- مهارت در شروع دلچسب
- ۳- مهارت در ارزشیابی تشخیصی
- ۴- مهارت در اجرای روش تدریس
- ۵- مهارت در توجه به فراگیران
- ۶- مهارت در پرسش و پاسخ
- ۷- مهارت در تشویق فراگیران
- ۸- مهارت در استفاده از وسایل کمک آموزشی
- ۹- مهارت در استفاده از حرکات بیانگر
- ۱۰- مهارت در خلق مثال
- ۱۱- مهارت در پایان دادن درس
- ۱۲- مهارت در تنظیم ساختار مطالب (مقدمه چینی، زمانبندی، جمع بندی و...)

مقایسه رویکرد تدریس رایج و فعال

رویکرد فعال	رویکرد سنتی و رایج
• فعال بودن یادگیرنده	• غیر فعال بودن یادگیرنده
• معلم به عنوان راهنما	• معلم محوری
• یادگیری از همه	• یادگیری فقط از معلم
• کشف از طریق راهنمایی	• یادگیری از کارشناس
• یادگیری از طریق تعامل با دیگران	• بازخورد یادگیری فقط به یک نفر
• همکاری با دیگران	• رقابت با دیگران
• اتکا به راهنماییها	• اتکا به یک فرد

• استفاده از یک روش مشابه

• پنهان کاری

• کپی برداری

• نگرانی از اشتباه

• یادگیری از طریق نت برداری

• رسمی و خشک بودن کلاس

• کلاسهای با زمان کوتاه

• تصمیم گیری فردی

• فکر کردن در باره نتایج

• تنوع و انعطاف پذیری روشها

• تقسیم کار، باز

• یادگیری از طریق وامگیری

• عدم نگرانی از اشتباه

• یادگیری از طریق حل مسأله

• غیر رسمی و انعطاف پذیر بودن کلاس

• طولانی بودن زمان کلاس

• تصمیم گیری با دیگران

• فکر کردن فرآیندی

نقش مدرس

اگر موارد زیر رعایت شود بر اثر بخشی سخنرانی افزوده خواهد شد:

- موارد معنادار باشند .
- سخنرانی بیش از نیم ساعت نباشد .
- زبان سخنرانی ساده باشد .
- بیش از شش نکته عمده در سخنرانی مدنظر نباشد .
- اطلاعات ارائه شده با تجارب یادگیرندگان هم خوانی داشته باشند .
- در ابتدا و انتهای سخنرانی ضد صدائی در نظر گرفته شود .
- در سخنرانی از فنونی که به مشارکت یادگیرندگان کمک میکند استفاده گردد

بازده های یادگیری					روش های تدریس
مهارتهای حرکتی	تغییر نگرش	راهبردهای شناختی	مهارتهای فکری	اطلاعات کلامی	
۰	۱	۲	۳	۴	سخنرانی
۰	۱	۲	۳	۴	پانل
۰	۱	۲	۳	۴	جدل / مناظره
۴	۲	۲	۴	۱	نمایش
۰	۲	۲	۴	۱	اردو
۰	۳	۴	۳	۱	مطالعه موردی
۰	۱	۴	۴	۱	گروه کوچک
۰	۲	۳	۴	۱	گروه بحث
۰	۱	۱	۴	۱	بارش مغزی
۰	۴	۳	۲	۱	ایفای نقش
۰	۴	۳	۲	۱	بازیهای شبیه سازی
۴	۱	۱	۱	۱	مشق و تمرین

چگونه می توان کیفیت تدریس را افزایش داد

۱. روش تدریس
۲. الگویی تدریس
۳. فناوری تدریس
۴. راهبردهای تدریس
۵. سبک تدریس
۶. مهارتهای تدریس

با توجه به میزان برخورداری از مهارت‌های تدریس آموزشگران به چهار دسته تقسیم می‌شوند

- **فراگیر محور** (الگوهای انفرادی): عناصر اصلی یادگیری بر اساس اولویت: فراگیر، مطلب، منابع و آموزشگر.
- **محتوی محور** (الگوهای اطلاعات پردازشی): عناصر اصلی یادگیری بر اساس اولویت: مطلب، آموزشگر، فراگیر و منابع.
- **خود محور**: عناصر اصلی یادگیری بر اساس اولویت: آموزشگر، مطلب، منابع و فراگیر.
- **تلفیقی محور**: تعامل الگوها، یادگیری چگونگی انجام دادن، یادگیری چگونه با دیگران زیستن.

مواردی که در طرح درس بایستی رعایت نمود:

- ✓ تعیین موضوع
- ✓ تعیین محتوی
- ✓ عناوین درس
- ✓ اهداف کلی
- ✓ اهداف جزئی
- ✓ اهداف رفتاری
- ✓ تعیین رفتار ورودی (معلومات، مهارت‌ها و پیش‌دانسته‌ها)
- ✓ انتخاب روش‌های تدریس
- ✓ فعالیت‌ها و تجارب یادگیری
- ✓ انتخاب رسانه‌ها و وسایل آموزشی
- ✓ فعالیت‌های تکمیلی
- (تعیین تکلیف، خلاصه و دوره کردن)
- ✓ ارزشیابی تکوینی
- ✓ ارزشیابی پایانی و پیش‌بینی مشکلات

نمونه فرم طرح درس

عنوان دوره: .		عنوان درس:	
	الف) هدفهای کلی:	ب) هدفهای جزئی:	ج) هدفهای رفتاری:
مراحل تدریس:	روش تدریس:	مدت (دقیقه):	وسایل مورد نیاز:
۱. ارزشیابی تشخیصی:	پرسش و پاسخ		
۲. آمادگی و ایجاد انگیزه در فراگیران:	سخنرانی و پرسش و پاسخ		
۳. معرفی درس:	سخنرانی		
۴. ارائه درس:	سخنرانی، پرسش و پاسخ، بحث گروهی، طوفان اندیشه و ...		
رئوس مطالب			
۵. جمع‌بندی: (مرور بر خلاصه ای از مطالب و نکات مهم تدریس شده)	سخنرانی		
۸. ارزشیابی نهایی:	ارائه سوالاتی در خصوص محتوای مورد مصطفی تدریس (پداگوژی) مهر ۹۱		

تجهيزات کمک آموزشی

- اسلاید پروژکتور
- کپی برد
- تورگاید
- پروژکتور اوپیک
- پروژکتور اورهد (ویژولایزر)
- تخته هوشمند
- ویدئو پروژکتور هوشمند
- مداد تدریس
- پوستر آموزشی

همکاران عزیز :

• هر مدرس فقط یکبار فرصت دارد که بهترین تاثیر را بر فراگیرانش بگذارد

دوستان عزیز :

پایان دوره به منزله قطع ارتباط ما نیست ، در هر زمان می توانید با بنده به وسیله :

Qc.salamati@yahoo.com

Qc.salamati@gmail.com

<http://mostafasalamati.blogfa.com>

<https://www.facebook.com/mostafasalamatii>

<https://twitter.com/mostafasalamati>

یک دوره ۳ ماهه در خدمت شما باعث افتخار بنده بود،
آرزوی موفقیت بیشتر و شادکامی برای تک تک شما
عزیزان را دارم.

ارادتمند سلامتی